

HANS JEPPSON:

De okända amerikanerna

Janerik Larsson avslutar sin bok om de okända amerikanerna med att citera Paul Johnsons parafra av Samuel Johnson – ”Den som hatar Amerika hatar mänskligheten”. Janerik Larsson hatar inte Amerika. Syftet med boken är uppenbart – att ge svenskar en annorlunda, mera korrekt, bild av de vanliga amerikanerna än den bild som sprids via TV och andra media. Den genomsnittliga bilden av USA i Sverige präglas nog i hög grad av den amerikanska såp-operavärlden. Vem kan sympatisera med amerikanska företagsledare när de porträtteras som JR? Vem vill bo i den slumstad som skildras i Hill Street Blues?

Janerik Larsson: **Bortom Harlem och Dallas – De okända amerikanerna.** Timbro 1987

Det är inte primärt fel på teve-serierna, de skildrar, i kraftigt överdrivna former, verkliga företeelser. För den amerikanska publiken är det ett tidsfördriv att förundras och skrämmas över fantasins bild av rika och fattiga. Problemet är att dessa teve-serier för svenska ögon förstärker den skeva bild av USA som egoismens, brutalitetens och smaklöshetens tillhåll.

I en av SAF-tidningen beställd SIFO-undersökning uppgav inte mindre än 69 % att de inte gärna eller absolut inte skulle vilja bo i USA.

Det är detta som Janerik Larsson reagerar mot. Efter ett par år som svensk journalist i Washington har han återvänt med 18 personskisser i bagaget. Han vill visa en bild av det amerikanska folket genom att ge läsarna en snabb bild av några karakteristiska åsikter och intressanta livsöden. Han personporträtt är hastiga

skisser – ibland fascinerande från mänsklig synvinkel, ibland intellektuellt utmanande på grund av personernas åsikter.

Även om det i Janerik Larssons grupp förekommer personer, som t ex den pensionerade judiskättade läkaren i Baltimore, som drömmer om New Deal-tidens sociala välfärdsmodeller, är inte socialismen något ideal i USA. Att socialismen inte kunde bli en folklig massrörelse i USA konstaterade Werner Sombart redan 1906. Janerik Larsson påpekar att det däremot har funnits en politisk populism, liksom en intellektuell paternalism som delvis hämtat tekniska förebilder av välfärdsbegreppet från europeiska socialdemokrater.

I flera av skisserna låter Janerik Larsson kritiker av denna amerikanska välfärdsstat träda fram. Där finns t ex Walter Williams, en svart ekonom som växte upp i Philadelphias slum. Nu understryker han att lagar, som påstås hjälpa fattiga och svarta, som t ex minimilöner, i själva verket är skadliga. Minimilöner rycker undan grunden för en arbetsmarknad för unga utbildade i slummen.

Leonard Liggio och Anna Kondratas är andra samhällsdebattörer som framhåller att de sociala problemen i USA inte kan lösas genom att regeringen intar en förmyndarattityd och delar ut stöd. Stödet tillfaller till stor del icke-behövande eller absorberas av administrationskostnader. Olika fattiga grupper i USA har lyckats utnyttja samhällets dynamik för att förbättra sin situation.

Janerik Larssons bok är mycket väl värd att läsa. Den är lättläst och inspirerande. De av oss som varit i USA får anledning att fundera närmare på skillnader och likheter mellan Sverige och USA. De

som aldrig besökt Amerika kan få en mera nyanserad utgångspunkt för sina åsikter.

Kanske borde Janerik Larsson ha skrivit två böcker, en bok om intressanta samhällsdebattörer och en bok som skildrar vanliga livsöden. Kanske går det att på så sätt ge en bild av dynamiken och livskraften i ett land där 89 % anser att de har större eller lika goda möjligheter som de flesta andra amerikaner.

Om Janerik Larsson hade skildrat vanliga livsöden kanske han inte hade missat de unga. USA är kanske i högre utsträckning än andra länder ett land där ungdomliga initiativ uppskattas, likväl består Janerik Larssons persongalleri av medelålders eller äldre. En annan beklaglig brist är frånvaron av de nya amerikanerna — de invandrare som anlant under de senaste decennierna: mexicaner, cubaner, sovjetiska judar och olika asiatiska nationaliteter. Det vore lärorikt att visa hur många av dessa som har anpassats till samhällslivet utan hjälp av invandrarverk eller liknande.

Jag tror att Janerik Larssons bilder hade varit ännu mera tankeväckande om han hade haft med några färre f d Harvardstudenter, i stället lite mera av vanliga unga amerikaner som för USA framåt. Till det yttre är unga svenskar och amerikaner mycket lika, men det finns i USA ofta ambitioner, självförtroende och stolthet som vi inte riktigt förstår.

Man kan avundas Janerik Larsson för att han fått teckna personskisser i USA. Jag skulle vilja lägga till några bilder. Den unge plasmafysikern David Dea vars föräldrar anlände utblottade från ett flyktingläger i Hongkong dit de kom i samband med Maos "Stora Språng". Nu har

de restaurang i Portland, Oregon. David fick gå på Stanford och UCLA. Brister i vokabulären försökte han under studietiden rätta till genom systematisk läsning av en ordbok.

Patricia föddes i East Los Angeles som dotter till en försupen illegal mexikansk immigrant och en mexikan-amerikanska. Tack vare skolor där det fanns en vilja att hjälpa begåvade barn framåt är hon vid 27 en framgångsrik lånehandläggare på en storbank och har till och med brutit ned de kroatiska svärföräldrarnas motstånd mot hennes bakgrund. Hon och hennes man tar aktiv del i stödet till *contras* i Nicaragua.

Den unge lantbrukaren Pete i Havre, Montana som ser hur tre generationers ansträngningar att odla upp prärien går mot ett nederlag. Hans syster Laura har redan brutit upp från prärien. När hon såg bilderna av den amerikanska invasionen på Grenada insåg hon skillnaden mellan goda och onda avsikter med en krigsmakt. Hon bantade en månad och tog värvning i armén.

De flesta av människoödena i Janerik Larssons bok innehåller gemensamma drag — en moralisk dimension. Det finns en tro på individen, dess rättigheter och moraliska plikter. När den amerikanska livsstilen hotas, utifrån eller av moraliskt förfall inifrån kan reaktionen bli mycket stark.

Ännu är största delen av USA samlad kring dessa "nationella värden". Kommer de som nu står utanför att absorberas? Kommer de nytillkommande immigranterna att ha samma kännsla för Stjärnbanneret som de tidigare generationerna. Är möjligheten till social mobilitet tillräcklig för att eliminera slummen? Kan

toleransen inför olikhet klara av hoten från religiösa sekter, drogproblem och moraliska avvikare som de homosexuella?

Personligen tror jag att Amerika som

varit ett dynamiskt föregångsland i över tvåhundra år klarar ytterligare några generationer. Sverige borde ha mera respekt för det Amerika som finns bortom Dallas och Harlem.

JANERIK LARSSON:

Det amerikanska rikets nedgång och fall

Tidskriften *The New Yorker* är kanske mest känd för sina fina skämtteckningar, vars speciella charm är de ofta smått geniala texterna. I bokhyllan i mitt arbetsrum har jag en sådan skämtteckning inramad. Jag tycker att den så väl sammanfattar en viktig sanning om amerikanskt politiskt liv. Teckningen visar en man i en bekväm fåtölj. TVn står på och i rutan ser man en TV-kommentator. Texten återger vad kommentatorn säger: Ronald Reagan won two victories in the Senate today, one victory in the House, and one victory in House-Senate conference, which gives him a career total of a hundred and ninety victories — only thirty-nine short of the world's record of two hundred and twenty-nine victories, held by Franklin Delano Roosevelt."

Paul Kennedy: **The Rise and Fall of the Great Powers**. Random House 1988

Texten alluderar på de amerikanska sportjournalisternas fascination inför statistik. Skämtteckningen åskådliggör tävlandets/sportens dominerande roll i ame-

rikanskt samhällsliv. USA älskar vinnare — också i politiken. Ett valår som detta gör sig detta drag särskilt tydligt.

Den brittiskfödde Yale-historikern Paul Kennedy kom på en genial formel för en amerikansk bestseller när han gav sig på ämnet "The Rise and Fall of the Great Powers". Ända sedan slutet av sextitalet har ju den amerikanska opinionen varit oroad över tanken att den amerikanska dominansen skulle vara på väg att urholkas av ett eller annat utländskt eller inhemskt hot — kommunismen, japansk industriell överlägsenhet eller något annat.

Kennedy kommer i sin bok fram till slutsatsen att USA nu lever farligt. Innan han nått så långt har han gått igenom världshistoriens tidigare stormakter och som den militärhistoriker Kennedy är fokuserar han på dessas oförmåga att balansera å ena sidan sina militära engagemang och å andra sidan de ekonomiska resurserna.

Skräcken för nedgången är stor i USA. Det finns en känsla av att fritt fall ner i avgrunden är det som väntar runt hörnet. Ett sådant drag av paranoia är ständigt